

ผลกระทบของทรัพย์สินในรูปบำนาญภาคบังคับต่อการออมของครัวเรือน

The Effects of Public Pension Wealth on Household Saving

กนกวรรณ ธรรมแสง¹

Kanokwan Thammasaeng¹

บทคัดย่อ

เมื่อโครงสร้างประชากรไทยเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ปัญหาของหลักประกันรายได้ของประชากรกลุ่มดังกล่าวจึงถือเป็นปัญหาสำคัญที่ควรตระหนักถึง นอกจากการออมของครัวเรือนแล้ว ระบบบำนาญภาคบังคับถือว่าเป็นทางเลือกหนึ่งของการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ดังนั้นการวิจัยนี้จึงได้ทำขึ้นเพื่อศึกษาเกี่ยวกับทรัพย์สินในรูปแบบบำนาญภาคบังคับของครัวเรือนในประเทศไทย และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับการออมของครัวเรือนว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร เมื่อมีทรัพย์สินบำนาญเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของรายได้ตลอดชีวิต

งานวิจัยชิ้นนี้ใช้ข้อมูลการสำรวจสมภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน จากสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี พ.ศ. 2549 และทำการประมาณค่ามูลค่าปัจจุบันของทรัพย์สินบำนาญภาคบังคับที่สมาชิกครัวเรือนได้รับจนกว่าจะสิ้นอายุขัย ในกองทุนบำนาญภาคบังคับ สองกองทุน คือ กองทุนประกันสังคม และกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ จากนั้นนำผลการประมาณค่าดังกล่าว มาใช้ในการศึกษาผลกระทบของทรัพย์สินบำนาญที่มีต่อการออมของครัวเรือน โดยใช้มูลค่าทรัพย์สินทางการเงินของครัวเรือนเป็นตัวแทนการออมของครัวเรือนและทำการประมาณค่าผลกระทบผ่านแบบจำลอง Order logistic regression ตามสมมติฐานการบริโภคที่คำนึงถึงวงจรชีวิต (Life cycle hypothesis)

จากวิธีการศึกษาดังกล่าวพบว่า ครัวเรือนในประเทศไทยที่มีทรัพย์สินในระบบบำนาญภาคบังคับมีอยู่ร้อยละ 24.06 ของครัวเรือนทั้งหมด และมีจำนวนร้อยละ 12.18 ของครัวเรือนทั้งหมดที่มีระดับสินทรัพย์บำนาญไม่เกิน ครัวเรือนละ 1,000,000 บาท อีกทั้งมีระดับทรัพย์สินทางการเงินไม่เกิน 50,000 บาท ซึ่งเป็นระดับต่ำสุด และกว่าร้อยละ 60 ของครัวเรือนที่ไม่มีทรัพย์สินบำนาญภาคบังคับ มีระดับทรัพย์สินทางการเงินไม่เกิน 50,000 ต่อครัวเรือน แต่อย่างไรก็ดีทรัพย์สินบำนาญภาคบังคับของไทยไม่ได้ส่งผลในทางลบกับระดับทรัพย์สินทางการเงินแต่อย่างใด ผลของทรัพย์สินบำนาญภาคบังคับส่งผลในทางเดียวกันกับระดับทรัพย์สินทางการเงิน คือกลุ่มครัวเรือนที่มีทรัพย์สินบำนาญสูง ก็จะมีระดับทรัพย์สินทางการเงินสูงด้วย

คำสำคัญ : ทรัพย์สินบำนาญภาคบังคับ การออมของครัวเรือน รายได้ตลอดชีวิต สมมติฐานรายได้ตลอดชีวิต หลักประกันรายได้หลังเกษียณอายุ

ABSTRACT

When the population of Thailand advanced into the retirement age, there is a major problem about their financial security. Having individual household saving does not always guarantee financial

¹ หลักสูตรเศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ 10330
Master of Economics, Faculty of Economics, Chulalongkorn University, Bangkok 10330

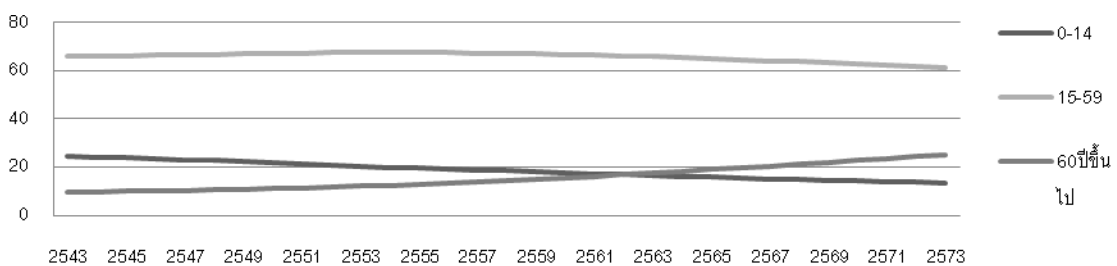
security. The use of public pension wealth is one way of solving the problem of financial security. In this research, we study the pension wealth of households in Thailand and the effect of public pension wealth on household savings when the pension wealth is a part of lifetime income. The data of this study was obtained from household socio-economic survey (2006) by the national statistical office. We estimate the net present value of public pension wealth that has accumulated over a household's lifetime. We then use the estimated net present value of public pension wealth to investigate the effect of public pension wealth on financial wealth which is the proxy of household saving. Order logistic Regression is used for analysis based on Life cycle hypothesis. The results show that 24.06% of all households have public pension wealth. 12.18% of households that has public pension wealth have pension wealth less than 1,000,000 baht and financial wealth less than 50,000 baht. In contrast, more than 60% of household that does not have public pension wealth also have financial wealth less than 50,000 baht. However, public pension wealth of Thailand does not have any negative effect on the level of financial wealth. Instead public pension wealth has positive effect on financial wealth. Higher amounts of public pension wealth will result in better financial wealth.

Keywords : Public Pension Wealth, Household Saving, Lifetime Income, Life Cycle Hypothesis, Financial Security

E-mail : Krajeeap@hotmail.com

บทนำ

โครงสร้างประชากรของไทยในปัจจุบันนั้นได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ซึ่งสามารถแสดงได้จากสัดส่วนของประชากรวัย 60 ปีขึ้นไปที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในระยะเวลาที่ผ่านมา ทั้งนี้มีการคาดการณ์ว่าแนวโน้มดังกล่าวจะสูงขึ้นเรื่อยๆ โดยคาดว่าในปี 2573 จะมีสัดส่วนผู้สูงอายุสูงถึงร้อยละ 25.12 ของประชากรทั้งหมด ซึ่งแสดงได้ดังรูปที่ 1

รูปที่ 1 สัดส่วนการคาดประมาณการประชากรของประเทศไทย ปี 2543 - 2573

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

จากรูปที่ 1 แสดงแนวโน้มการคาดประมาณประชากรของประเทศไทยใน ปี พ.ศ. 2543 ถึงปี พ.ศ. 2573 สังเกตเห็นได้ว่า แนวโน้มจำนวนประชากรไทยที่มีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ในขณะที่ประชากรวัยเด็กที่มีอายุอยู่ระหว่าง 0-14 ปี นั้นมีแนวโน้มที่ลดลง เหตุที่ทำให้ประชากรผู้สูงอายุมีสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นนั้นเกิดจากปัจจัยต่างๆ เช่น อายุขัยเฉลี่ยของประชากรที่เพิ่มขึ้น สภาวะสุขอนามัยที่ดีขึ้นของประชากร และเมื่อมาพิจารณาถึงอัตราส่วนของประชากรวัยสูงอายุต่อประชากรวัยทำงาน จากการสำรวจข้อมูล โดยสำนักงาน

สถิติแห่งชาติ พบว่าในปี.ศ. 2537 2545 และ 2550 มีสัดส่วนของประชากรวัยผู้สูงอายุต่อวัยทำงาน เป็นร้อยละ 10.7 14.3 และ 16 ตามลำดับ ด้วยอัตราส่วนการพึ่งพิงของผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในช่วงที่ผ่านมาทำให้เกิดคำถามที่ตามมา คือ ผู้สูงอายุเหล่านั้นจะดำรงชีวิตอยู่ภายใต้มาตรฐานการครองชีพเช่นไร และรัฐจะมีส่วนอย่างไรในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ทางออกหนึ่งที่ภาครัฐได้ใช้ในการแก้ปัญหานี้ ก็คือการจัดตั้งให้มีระบบบำนาญภาคบังคับ

ระบบบำนาญในประเทศไทยนั้น ได้ถูกส่งเสริมให้เกิดขึ้นตามกรอบของธนาคารโลก โดยพยายามจัดให้มีระบบบำนาญสามชั้น เพื่อรองรับปัญหาความพอเพียงของรายได้หลังเกษียณอายุ ระบบบำนาญในชั้นที่ 1 และ 2 นั้นถือว่าเป็นระบบบำนาญขั้นพื้นฐานที่รัฐพึงจัดเป็นภาคบังคับให้มีแก่ประชาชน เพื่อเป็นการการันตี ว่าในช่วงที่เข้าสู่วัยเกษียณจะมีรายได้ส่วนหนึ่งเพื่อใช้ในการดำรงชีพที่แน่นอน ในประเทศไทย ระบบบำนาญที่อยู่ในชั้นดังกล่าวคือ กองทุนประกันสังคม กรณีชราภาพ และ กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ (กบข.) ส่วนระบบบำนาญในชั้นที่ 3 เป็นไปแบบสมัครใจ จุดประสงค์เพื่อเพิ่มความมั่นคงให้แก่รายได้ของคนในวัยเกษียณ ในประเทศไทย ระบบบำนาญที่อยู่ในชั้นดังกล่าวคือ กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ(PVD) กองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพ(RMF) ซึ่งเป็นกองทุนที่บริหารโดยเอกชน

จากมุมมองทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ ระบบบำนาญก่อให้เกิดผลทางทฤษฎีในสองกรณีคือผลต่ออุปทานของแรงงานและผลต่อพฤติกรรมการออม ในส่วนของงานวิจัยนี้ศึกษา ผลกระทบของระบบบำนาญต่อพฤติกรรมการออมของครัวเรือนตามกรอบของแบบจำลองที่คำนึงถึงวงจรชีวิต (Life cycle model) เนื่องจากว่าระบบบำนาญนั้นอาจจะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมการออมและการบริโภคให้เปลี่ยนแปลงไปได้ นั่นคือจากสมมติฐานการบริโภคที่คำนึงถึงวงจรชีวิต (The Life Cycle Hypothesis) ได้กล่าวถึงการบริโภคว่า “บุคคลจะตัดสินใจในการบริโภคโดยคำนึงถึงความพอใจสูงสุด โดยขึ้นกับรายได้ตลอดช่วงชีวิต” สมมติฐานนี้ได้จำแนกรายได้ออกเป็นรายได้ที่เกิดจากแรงงาน และรายได้ที่เกิดจากสินทรัพย์ การบริโภคในช่วงเวลาใดๆ นอกจากจะมีความสัมพันธ์กับรายได้ในช่วงเวลานั้น ยังมีความสัมพันธ์กับรายได้ที่จะได้รับในอนาคตและมูลค่าทรัพย์สิน

ดังเช่นในการวิจัยของ William G. Gale (1998) กำหนดมูลค่าในอนาคตของทรัพย์สินในรูปแบบบำนาญเพื่อประเมินค่าผลกระทบของระบบบำนาญต่อ ทรัพย์สินอื่นที่ไม่ใช่ทรัพย์สินบำนาญ พบว่าเกิดการทดแทนกันระหว่างทรัพย์สินดังกล่าว คือการเพิ่มขึ้นในทรัพย์สินบำนาญทำให้ทรัพย์สินที่ไม่ใช่ทรัพย์สินบำนาญลดลง Louis Dicks-Mireaux Mervy A. King (1982) และ Orazio P. Attanasio และ Susann Rohweddes (2003) ก็พบผลในทิศทางเดียวกัน ดังนั้นหากมีระบบบำนาญเข้ามารองรับย่อมอาจจะเกิดผลกระทบต่อการจัดสรรรายได้เพื่อการบริโภค รวมทั้งการออมของตนเองตลอดช่วงชีวิตด้วย นั่นคือ เมื่อมีระบบบำนาญเข้ามารองรับการออมเพื่อวัยเกษียณอายุแล้ว อาจจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการออมเดิมที่เคยจัดสรรไว้เพื่อการใช้จ่ายเมื่อยามเกษียณอายุอาจจะถูกลดลง เพราะถือว่ามีกำไรรักษาไว้ในรูปแบบบำนาญ ผลกระทบดังกล่าวนี้ เกิดขึ้นจริงในบริบทของต่างประเทศ

ดังนั้นงานวิจัยชิ้นนี้จึงมุ่งศึกษาทรัพย์สินในรูปแบบบำนาญภาคบังคับของครัวเรือนในประเทศไทย อีกทั้งยังศึกษาผลที่เกิดกับทรัพย์สินอื่นที่ไม่ใช่ทรัพย์สินบำนาญของภาคครัวเรือนเมื่อมีการคาดการณ์ว่ามีทรัพย์สินในรูปแบบบำนาญเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของรายได้ตลอดชีวิต ว่าการเพิ่มเข้ามาของทรัพย์สินในรูปแบบบำนาญนั้น มีผลกระทบต่อทรัพย์สินในรูปแบบเดิมของครัวเรือน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาทรัพย์สินในรูปแบบบำนาญภาคบังคับของครัวเรือนในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาว่าทรัพย์สินในระบบบำนาญภาคบังคับมีผลกระทบต่อทรัพย์สินในรูปแบบอื่นของครัวเรือนอย่างไร

วิธีการวิจัย

วิธีการวิจัยประกอบด้วยสองส่วนหลักคือ ส่วนแรกเป็นการประมาณค่าทรัพย์สินของสมาชิกครัวเรือนเพื่อศึกษาทรัพย์สินในรูปแบบบำนาญภาคบังคับของครัวเรือนไทย และในส่วนที่สองเป็นการนำทรัพย์สินในรูปแบบบำนาญดังกล่าว มาวิเคราะห์ภายใต้แบบจำลองทางเศรษฐมิติ เพื่อแสดงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับทรัพย์สินอื่นที่ไม่ใช่บำนาญ เมื่อมีทรัพย์สินบำนาญเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของรายได้ตลอดชีวิต ตามสมมติฐานของทฤษฎีการบริโภคที่คำนึงถึงวงจรชีวิต (The Life Cycle Hypothesis)

1. การประมาณค่าทรัพย์สินในรูปแบบบำนาญภาคบังคับของครัวเรือนไทย

ข้อมูลที่ผู้วิจัยใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือข้อมูลการสำรวจสุขภาพและสังคมของครัวเรือนไทย ซึ่งมีลักษณะเป็นข้อมูลitudinal จากการเก็บข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2549 ทั้งนี้คำถามที่ระบุถึงการเป็นสมาชิกในระบบบำนาญภาคบังคับ ไม่ได้มีข้อมูลที่เกิดจากคำถามโดยตรง จึงใช้การระบุสภาพการเป็นสมาชิกบำนาญจากสวัสดิการการรักษายาบาลที่สมาชิกคนนั้นมีอยู่ คือ สมาชิกที่อยู่ใน กองทุนประกันสังคม จะต้องเป็นผู้ที่มีบัตรรับรองสิทธิการรักษาพยาบาลของลูกจ้าง/ ผู้ประกันตน (ประกันสังคม) และสมาชิกที่อยู่ใน กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ จะต้องมียุทธินในการเบิกค่ารักษาพยาบาลจากหน่วยงานข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ และมีสภาพการทำงานเป็นข้าราชการ ได้ตัวอย่างสมาชิกครัวเรือนที่อยู่ในกองทุนประกันสังคม 10,576 คน และกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ 6,428 คน จากตัวอย่างสมาชิกครัวเรือนทั้งหมด 146,513 คน

ข้อมูลที่ใช้ในการประมาณค่าสินทรัพย์บำนาญนั้น เกิดจากการเลือกลักษณะของสมาชิกครัวเรือนที่คาดว่าจะอยู่ในระบบบำนาญภาคบังคับทั้งสองกองทุน มาคำนวณเงินบำนาญที่จะได้รับเป็นรายปี ตามสูตรบำนาญของแต่ละกองทุนเมื่อสมาชิกมีการเกษียณอายุตามกรณีชราภาพปกติ และนำมูลค่าของเงินบำนาญดังกล่าวมาใช้ในการคำนวณทรัพย์สินที่สมาชิกแต่ละคนจะได้รับจนกว่าจะสิ้นอายุขัย ณ มูลค่าปัจจุบันในปี พ.ศ. 2549 ของทรัพย์สินบำนาญดังกล่าว โดยมีสมการในการคำนวณดังต่อไปนี้

$$PW_{ij} = \sum_{R_i=1}^T A_i^R P_{ij} \frac{1}{(1 + \gamma)^{(A_i^R - A_i^C + R_i)}}$$

โดยที่ PW	คือมูลค่าปัจจุบัน ณ ปี 2549 ของทรัพย์สินบำนาญที่ได้รับจนสิ้นอายุขัย
P	คือเงินบำนาญที่ได้รับในแต่ละปีเมื่อเกษียณอายุ
R	คือจำนวนปีที่เกษียณอายุ
T	คืออายุขัย
A^R	คืออายุเมื่อเกษียณ
A^C	คืออายุในปีปัจจุบัน

γ	คืออัตราดอกเบี้ย
i	คือครัวเรือน
j	คือกองทุนบำเหน็จบำนาญ $j=1$ คือกองทุนประกันสังคม $j=2$ คือกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ

2. แบบจำลองในการศึกษาผลกระทบของทรัพย์สินบำนาญต่อการออมของครัวเรือน

การวิจัยในส่วนนี้เป็นการนำเอาทรัพย์สินในรูปแบบบำนาญที่ได้ทำการประมาณค่า มาพิจารณาในระดับครัวเรือนเพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับทรัพย์สินทางการเงินหรือส่วนของเงินออมที่ครัวเรือนได้เก็บไว้ นั่นเอง โดยใช้แบบจำลอง Oder logistic regression ในการหาผลกระทบดังกล่าว เนื่องจากว่าลักษณะของข้อมูลทรัพย์สินทางการเงินที่มีอยู่ได้แบ่งเป็น 9 ระดับซึ่งสามารถเรียงลำดับจากค่าน้อยไปหามากได้ โดยมีตัวแปรที่ใช้อธิบาย ทรัพย์สินทางการเงินดังกล่าวได้ดังสมการต่อไปนี้

$$FW_i = f(\text{Income}_i, PW_i, H_Car_i, H_house_i, \text{Depen}_i, \text{Area}_i)$$

โดยที่ FW	คือระดับทรัพย์สินทางการเงินของครัวเรือน
Income	คือรายได้ประจำของครัวเรือนเฉลี่ยต่อหัว
PW	คือมูลค่าปัจจุบันของทรัพย์สินบำนาญภาคบังคับของครัวเรือน
H_car	คือมูลค่ายานพาหนะที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของ
H_house	คือมูลค่าที่อยู่อาศัยที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของ
Depen	คืออัตราพึ่งพิงของครัวเรือน
Area	คือเขตที่อยู่อาศัย ในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล
i	คือครัวเรือนที่ 1 2 3...

ผลการวิจัยและวิจารณ์

ในส่วนของการวิจัย ได้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน โดยในส่วนแรก อธิบายถึงผลการศึกษาทรัพย์สินในรูปแบบบำนาญภาคบังคับของครัวเรือนไทย และในส่วนที่สอง อธิบายผลการศึกษาว่าทรัพย์สินในระบบบำนาญภาคบังคับมีผลกระทบต่อทรัพย์สินในรูปแบบอื่นของครัวเรือนอย่างไร ตามผลที่ได้จากการประมาณค่าแบบจำลองทางเศรษฐมิติ และในส่วนสุดท้ายเป็นส่วนของการวิจารณ์ผลการทดลอง

1. ผลการศึกษาทรัพย์สินในรูปแบบบำนาญภาคบังคับของครัวเรือนไทย

จากการศึกษาพบว่า มูลค่าปัจจุบันของทรัพย์สินในรูปแบบบำนาญของสมาชิกครัวเรือนที่อยู่ในกองทุนประกันสังคม เมื่อกำหนดอายุเกษียณของสมาชิกในกองทุนดังกล่าวอยู่ที่ 55 ปีและอายุขัยกำหนดที่ 80 ปี มีอัตราคิดลดที่ร้อยละ 4 สมาชิกครัวเรือนที่อยู่ในกองทุนประกันสังคมจะมีมูลค่าปัจจุบันของทรัพย์สินในรูปแบบบำนาญเฉลี่ยอยู่ที่ 413,809.8 บาทต่อคน หากคิดเฉลี่ยเป็นรายเดือนอยู่ที่ 1,379.37 บาทต่อคนต่อเดือน โดยที่มูลค่าเงินเดือนเฉลี่ยในปัจจุบันของสมาชิกกลุ่มดังกล่าวอยู่ที่ 8,610.81บาท ดังนั้นทรัพย์สินในรูปแบบบำนาญดังกล่าว คิดเป็นร้อยละ 16.02 ของเงินเดือนในปัจจุบัน ส่วนมูลค่าปัจจุบันของทรัพย์สินในรูปแบบบำนาญของ

สมาชิกครัวเรือนที่อยู่ในกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ โดยกำหนดอายุเกษียณของสมาชิกในกองทุนดังกล่าว อยู่ที่ 60 ปีและอายุขัยกำหนดที่ 80 ปี มีอัตราคิดลดที่ร้อยละ 4 สมาชิกครัวเรือนที่อยู่ในกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการจะมีมูลค่าปัจจุบันของทรัพย์สินในรูปแบบบำนาญเฉลี่ยอยู่ที่ 2,859,226 บาทต่อคน คิดมูลค่าเฉลี่ยรายเดือนอยู่ที่ 11,913.44 บาทต่อคนต่อเดือน โดยแบ่งเป็นทรัพย์สินบำนาญที่เกิดจาก มูลค่าบำนาญที่ได้รับจาก กระทรวงการคลัง 1,823,026 บาท คิดมูลค่าเฉลี่ยรายเดือนอยู่ที่ 7,595.94 บาทต่อคนต่อเดือน และส่วนของมูลค่าเงินที่สมทบเข้ากองทุน 1,036,200 บาท คิดมูลค่าเฉลี่ยรายเดือนอยู่ที่ 4,317.5 บาทต่อคนต่อเดือน โดยที่มูลค่าเงินเดือนเฉลี่ยในปัจจุบันของสมาชิกกลุ่มดังกล่าวอยู่ที่ 18,288.71บาท ดังนั้นสินทรัพย์ในรูปแบบบำนาญดังกล่าว คิดเป็นร้อยละ 65.14 ของเงินเดือนในปัจจุบัน โดยที่ส่วนของมูลค่าบำนาญที่ได้รับจากกระทรวงการคลัง คิดเป็นร้อยละ 41.53 และส่วนที่เกิดจากการสมทบเข้ากองทุน ร้อยละ 23.61

จากสินทรัพย์ในรูปแบบบำนาญของตัวอย่างสมาชิกครัวเรือนในข้างต้น ได้ถูกนำมาพิจารณาในระดับครัวเรือน พบว่าการกระจายของครัวเรือนที่มีทรัพย์สินในรูปแบบบำนาญต่อระดับทรัพย์สินทางการเงินเป็นดังตารางต่อไป

ตารางที่ 1 แสดงการกระจายของระดับทรัพย์สินทางการเงินและระดับทรัพย์สินบำนาญของครัวเรือน

ระดับทรัพย์สินทางการเงิน	ระดับทรัพย์สินบำนาญ (หน่วย: 1 แสนครัวเรือน)				รวม
	ครัวเรือนไม่มีบำนาญ	ไม่เกิน 1,000,000	1,000,001-5,000,000	5,000,001 ขึ้นไป	
ไม่เกิน 50,000	1,123.47 ร้อยละ 62.26	219.84 ร้อยละ 12.18	47.67 ร้อยละ 2.64	4.93 ร้อยละ 0.27	1,395.90 ร้อยละ 77.36
50,001-1,000,000	232.84 ร้อยละ 12.90	71.20 ร้อยละ 3.95	64.14 ร้อยละ 3.55	14.44 ร้อยละ 0.80	382.62 ร้อยละ 21.20
1,000,001 ขึ้นไป	13.99 ร้อยละ 0.78	4.59 ร้อยละ 0.25	4.79 ร้อยละ 0.27	2.50 ร้อยละ 0.14	25.86 ร้อยละ 1.43
รวม	1,370.31 ร้อยละ 75.94	295.62 ร้อยละ 16.38	116.60 ร้อยละ 6.46	21.86 ร้อยละ 1.21	1,804.39 ร้อยละ 100

จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่าครัวเรือนที่มีทรัพย์สินบำนาญภาคบังคับมีอยู่เพียง 43,406,800 ครัวเรือนหรือคิดเป็นร้อยละ 24.06 ของครัวเรือนทั้งหมด และที่เหลือ 137,031,000 ครัวเรือนหรือร้อยละ 75.94 ไม่มีระบบบำนาญภาคบังคับรองรับ และเมื่อพิจารณาในกลุ่มของครัวเรือนที่มีทรัพย์สินบำนาญปรากฏว่า กลุ่มที่มีระดับทรัพย์สินบำนาญไม่เกิน 1,000,000 บาท มีสัดส่วนถึงร้อยละ 16.36 ของครัวเรือนทั้งหมด และเมื่อมาพิจารณาในฝั่งของทรัพย์สินทางการเงินพบว่าครัวเรือนส่วนใหญ่มีทรัพย์สินทางการเงินไม่เกิน 50,000 บาทเป็นจำนวนร้อยละ

77.36 ของครัวเรือนทั้งหมด ส่วนที่มีทรัพย์สินทางการเงินมากกว่า 50,000 มีอยู่เพียงร้อยละ 23.63 และเมื่อดูสัดส่วนร่วมระหว่างทรัพย์สินทั้งสองเป็นที่น่าสนใจว่า กลุ่มครัวเรือนที่ไม่มีบ้านานาญนั้นเป็นกลุ่มเดียวกับกลุ่มที่มีระดับทรัพย์สินทางการเงินต่ำที่สุด คือไม่เกิน 50,000 บาท มีอยู่กว่าร้อยละ 62.26 ของครัวเรือนทั้งหมด

2. ผลการศึกษาแบบจำลอง

ผลที่พบจากการศึกษาแบบจำลองทางเศรษฐมิติ โดยการใช้ Order logistic regression และประมาณค่าโดยวิธี maximum likelihood พบว่า ตัวแปรอิสระคือตัวแปร รายได้ประจำเฉลี่ยต่อหัว (Income) มูลค่าปัจจุบันของทรัพย์สินบ้านานาญภาคบังคับของครัวเรือน (PW) มูลค่ายานพาหนะที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของ (H_car) มูลค่าที่อยู่อาศัยที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของ (H_House) นั้นมีความสัมพันธ์ทางบวกกับระดับทรัพย์สินทางการเงิน อย่างมี ระบุระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 นั่นคือ การมีรายได้ประจำของครัวเรือนเฉลี่ยต่อหัว มูลค่ายานพาหนะที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของ และ มูลค่าที่อยู่อาศัยที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของเพิ่มขึ้นนั้น มีแนวโน้มที่จะทำให้ระดับทรัพย์สินทางการเงินเพิ่มมากขึ้นด้วย

สำหรับมูลค่าทรัพย์สินบ้านานาญภาคบังคับที่ครัวเรือนมีอยู่นั้น ส่งผลในทางบวก นั่นก็คือมูลค่าของทรัพย์สินบ้านานาญภาคบังคับที่เพิ่มขึ้นมีแนวโน้มที่จะทำให้ระดับทรัพย์สินทางการเงินเพิ่มขึ้นด้วย ส่วนตัวแปรอัตราพึ่งพิงครัวเรือน (depen) มีผลทางลบกับระดับทรัพย์สินทางการเงิน ณ ระดับนัยสำคัญ 0.05 ก็คือครัวเรือนที่มีอัตราพึ่งพิงที่สูงก็จะทำให้ระดับทรัพย์สินทางการเงินมีแนวโน้มที่จะลดลงด้วย และ ตัวแปรเขตพื้นที่ที่ครัวเรือนอาศัยอยู่ พบว่าครัวเรือนที่อยู่ในเขตเทศบาลมีแนวโน้มของระดับทรัพย์สินทางการเงินที่สูงกว่าครัวเรือนที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล

3. วิจัยผลการศึกษา

จากผลการศึกษาข้างต้นนั้นได้สะท้อนให้เห็นภาพโดยรวมของระบบบ้านานาญภาคบังคับของประเทศไทย ว่าระบบบ้านานาญดังกล่าวครอบคลุมประชากรส่วนน้อยของประเทศเท่านั้น ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วระบบบ้านานาญภาคบังคับควรจะเป็น ระบบบ้านานาญขั้นพื้นฐานที่รัฐควรจัดเพื่อการแก้ไขโครงสร้างปัญหาผู้สูงอายุที่เกิดขึ้น และสิ่งที่เห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้นจากผลการศึกษาข้างต้นก็คือมากกว่าร้อยละ 60 ของครัวเรือนทั้งหมด อยู่ในสภาวะซึ่งไม่สามารถสร้างหลักประกันใดๆ ให้แก่อนาคตหลังวัยเกษียณได้เลย เนื่องจากระดับการมีทรัพย์สินทางการเงินที่อยู่ในระดับต่ำและยังไม่มียระบบบ้านานาญภาคบังคับรองรับอีกด้วย

ยิ่งไปกว่านั้น ครัวเรือนที่อยู่ในระบบบ้านานาญภาคบังคับก็เชื่อว่าจะไม่มีความเสี่ยงในเรื่องของรายได้หลังเกษียณ จากร้อยละ 24.06 ของครัวเรือนทั้งหมดที่เป็นครัวเรือนที่มีทรัพย์สินบ้านานาญ พบว่าครึ่งหนึ่งของสัดส่วนดังกล่าว คือกลุ่มที่มีทรัพย์สินทางการเงินในระดับต่ำคือไม่เกิน 50,000 บาท และมีระดับทรัพย์สินบ้านานาญไม่เกิน 1,000,000 บาท ซึ่งครัวเรือนดังกล่าวคือกลุ่มครัวเรือนที่อยู่ในกองทุนประกันสังคมเป็นส่วนใหญ่ จะเห็นได้ว่าสมาชิกครัวเรือนที่อยู่ในประกันสังคมนั้น เมื่อเฉลี่ยมูลค่าปัจจุบันของทรัพย์สินบ้านานาญออกมาเป็นรายเดือนแล้วจะอยู่เพียงแค่เดือนละ 1,379.37 บาทเท่านั้น ในขณะที่สมาชิกที่อยู่ในกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการได้รับทรัพย์สินบ้านานาญถึงสองส่วนด้วยกัน ทั้งจากทรัพย์สินบ้านานาญที่เกิดจากเงินที่สมทบเข้ากองทุนและจากทรัพย์สินบ้านานาญที่ได้รับจากกระทรวงการคลัง ซึ่งถือว่าเป็นมูลค่าทรัพย์สินบ้านานาญมากเพียงพอในการใช้เป็นหลักประกันรายได้หลังเกษียณอายุที่มั่นคง ถึงแม้ว่าครัวเรือนในกลุ่มดังกล่าวจะไม่มีทรัพย์สินอื่นรองรับก็ตาม แต่ถึงอย่างไรก็ตามกลุ่มครัวเรือนดังกล่าวก็เป็นกลุ่มที่มีแนวโน้มของระดับทรัพย์สินทางการเงินที่สูงขึ้นตามระดับทรัพย์สินบ้านานาญ

จากแบบจำลองที่เราใช้ในการศึกษาผลกระทบของทรัพย์สินบำนาญที่มีต่อทรัพย์สินทางการเงินนั้น ผลของเราค่อนข้างจะแปลกแยกออกจากผลการศึกษาที่ผ่านมา อย่างเช่นการวิจัยของ กอบศักดิ์ ภูตระกูล, ธรรมบุญ สดศรีชัย และ เกียรติพงศ์ อริยปรัชญา (2548) ซึ่งพบผลว่าการมีสมาชิกอยู่ในระบบบำนาญภาคบังคับทำให้อัตราการออมของครัวเรือนลดลง

แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยมีข้อสังเกตจากผลกระทบที่เกิดขึ้นในทางบวกได้ ดังนี้ ทรัพย์สินบำนาญในกองทุนประกันสังคม นั้นมีข้อจำกัดของเพดานเงินเดือนที่ใช้คำนวณบำนาญไม่เกินกว่า 15,000 บาท แม้ในกลุ่มที่มีเงินเดือนสูงกว่าก็ส่งสมทบกองทุนได้ไม่เกินเพดานเงินเดือนที่กำหนดไว้ จึงทำให้ระดับทรัพย์สินบำนาญของกองทุนประกันสังคมอยู่ในระดับต่ำ ซึ่งอาจจะเป็นผลทำให้ ไม่เกิดการลดลงในทรัพย์สินทางการเงินเมื่อคาดว่ามีทรัพย์สินบำนาญในกองทุนดังกล่าว แต่กลับเป็นผลในการส่งเสริมการออมในรูปแบบทรัพย์สินทางการเงินมากกว่า และในส่วนของกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ ถ้าหากดูในรายละเอียดของแหล่งทรัพย์สินบำนาญนั้น มาจากทรัพย์สินบำนาญที่ได้รับจากกระทรวงการคลัง ถือว่าเป็นสวัสดิการที่ข้าราชการได้รับโดยไม่ต้องมีการส่งเงินสะสม และอีกส่วนคือส่วนของทรัพย์สินบำนาญที่เกิดจากการส่งเงินสะสมเข้ากองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ โดยส่งที่อัตราร้อยละ 3 ของเงินเดือนเท่านั้น ส่วนเงินที่เข้ากองทุนอีกร้อยละ 5 ของเงินเดือนเกิดจากการสมทบโดยภาครัฐ ซึ่งเกิดจากส่วนของเงินสมทบร้อยละ 3 และเงินชดเชยอีกร้อยละ 2 ดังนั้นการเข้าร่วมในกองทุนดังกล่าวจึงไม่ได้ลดการบริโภคและการออมของครัวเรือนข้าราชการมากนัก

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

จากการอภิปรายผลข้างต้นสามารถสรุปผลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ ออกเป็น 3 ประเด็นหลัก ได้ดังต่อไปนี้ ประเด็นแรก ครัวเรือนส่วนใหญ่ของประเทศไทย ประสบภาวะเสี่ยงทางด้านรายได้หลังเกษียณอายุ เนื่องจาก มีการออมของครัวเรือนในระดับต่ำและไม่มีระบบบำนาญภาคบังคับรองรับ ประเด็นที่สอง ระบบบำนาญภาคบังคับของประเทศไทยนั้นยังไม่สามารถยึดเป็นหลักประกันทางด้านรายได้ที่มั่นคงเมื่อเกษียณอายุให้แก่สมาชิกได้ โดยเฉพาะในกองทุนประกันสังคม มูลค่าทรัพย์สินบำนาญของกองทุนดังกล่าวยังมีปริมาณน้อย ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายหลังเกษียณอายุ หากไม่มีการออมในส่วนอื่นๆ เพิ่มเติม ประเด็นสุดท้าย ระบบบำนาญภาคบังคับของไทยยังไม่ส่งผลให้เกิดการลดการออมของครัวเรือนลง กลุ่มครัวเรือนที่มีสินทรัพย์บำนาญสูงก็มีระดับสินทรัพย์ทางการเงินสูงเช่นกัน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ควรมีการขยายขอบเขตของระบบบำนาญภาคบังคับให้ครอบคลุมประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ และ ส่งเสริมช่องทางการออมระยะยาวในรูปแบบอื่นๆ เพื่อเป็นทางเลือกในการออมเพิ่มเติม นอกจากการออมในบำนาญภาคบังคับ

เอกสารอ้างอิง

กอบศักดิ์ ภูตระกูล, ธรรมบุญ สดศรีชัย และ เกียรติพงศ์ อริยปรัชญา, 2548, “การออมในประเทศไทย:

ความพอเพียงและความเสี่ยง”, ธนาคารแห่งประเทศไทย.

พระราชบัญญัติกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ พ.ศ. 2539 (ออนไลน์), แหล่งที่มา:

http://www.gpf.or.th/Thai/GenInfo_Law_1.asp , 2539.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, “การคาดประมาณประชากรของประเทศไทย 2543 – 2573” (ออนไลน์), แหล่งที่มา: http://www.nesdb.go.th/temp_social/pop.zip_2550.

สำนักงานประกันสังคม, “รายงานประจำปี 2551” (ออนไลน์), แหล่งที่มา :

<http://www.sso.go.th/sites/default/files/userfiles/ReportOf2551.pdf> , 2551.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2550, “รายงานการสำรวจผู้สูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2550,” สำนักงานสถิติเศรษฐกิจสังคมและประชาชาติ 1, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

Louis Dicks-Mireaux Mervyn A.King, 1982, “Pension Wealth and Household saving : Tests of Robustness,” Working Paper ,No. 962,National Bureau of Economic Research.

Orazio P. Attanasio and Susann Rohweddes, 2003, “Pension Wealth and Household Saving: Evidence from Pension Reforms in the United Kingdom,” The American Economic Review, Vol 93, No.5, pp. 1499-1521.

William G. Gale, 1998, “The effects of Pensions on Household Wealth: A Reevaluation of Theory and Evidence.” Journal of Political Economy, Vol. 106. no 4, pp. 706 -723.